

آموزش طبیعت‌گردی از نبود استراتژی کلان رنج می‌برد

اشاره: در اهداف ترسیم شده برای دستیابی به ورود ۲۰ میلیون گردشگر به کشور در سال ۱۴۰۴ سهم پنج میلیون نفری برای بخش طبیعت‌گردی در نظر گرفته شد که بدیهی است زیرساخت‌های موجود در بخش طبیعت‌گردی به خصوص بخش آموزشی فقیرتر از آن است که بتواند پاسخگوی این نیاز باشد. در میزگرد این شماره فرصتی دست داد تا با افسانه احسانی عضو هیات مدیره جامعه راهنمایان تور، فرزانه نبی‌زاده مدیر دفتر خدمات مسافرتی آفتاب کلوت و اسلامی رئیس هیات مدیره انجمن موسسات و مراکز آموزشی میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ایران و مدیر عامل موسسه فرهنگی، آموزشی و خدمات جهانگردی صبا سحر به گفت‌وگو بنشینیم که نقطه نظرات این کارشناسان طبیعت‌گردی و گردشگری در پی می‌آید. البته نشریه تلاش داشته است تا بتواند حضور متولیان طبیعت‌گردی در بخش دولتی را نیز در این میزگرد داشته باشد که موفق به تحقق این امر نشد و به ناچار نقطه نظرات برخی از کارشناسان طبیعت‌گردی در گفت‌وگوی تلفنی دریافت شد که در گزارش جداگانه‌ای به تحریر درآمده است.

در سومین میزگرد تخصصی طبیعت‌گردی با موضوع "نگاهی به بخش آموزش در اکوتوریسم" برزگر مدیر مسئول نشریه طبیعت‌گردی این سوال را که مشکلات اصلی در بخش آموزش طبیعت‌گردی در کشور را در چه مواردی می‌بینید مطرح کرد که حاضران در جلسه نقطه نظرات متفاوتی در این خصوص داشتند که نقل همه آنها در این مجال نمی‌گنجد و به ناچار فرازهایی از پاسخ کارشناسان در این شماره انعکاس داده شده است.

مشکلی که ما در ایران داریم این است که برای راهنمای ایجاد انگیزه نمی‌شود چرا که در کشورهای مختلف آسیای جنوب شرقی راهنمای تور در تمام طول سال تور دارد و این برایش یک حرفه اصلی محسوب می‌شود نه شغل دوم یا سوم.

برزگر: الان چقدر راهنمای متخصص تور طبیعت‌گردی داریم؟

نبی‌زاده: نمی‌دانم. قصد انتقاد از مؤسسات آموزشی را نداشتیم، فقط خواستیم بگوییم که چه مشکلی وجود دارد. این ویژگی‌هایی که فرمودند ویژگی‌های شخصی است، من هم می‌دانم. خیلی هم اهمیت دارد. ما هم به همه این مسائل بها می‌دهیم. ما باید به شیوه‌های آموزشی

نبی‌زاده: فکر می‌کنم آموزش باید همگانی باشد یعنی علاوه بر آموزشی که راهنمایان باید در عرصه‌های مختلف ببینند. کلیه اجزاء گردشگری باید دوره‌های آموزشی را بگذرانند. از راننده‌ها، تور اپراتورها تا هتل‌داران. حتی خود مخاطب‌ها یعنی مردم و در این میان صدا و سیما نقش مهمی دارد. توجه داشته باشیم که اگر این آموزش هم غیر استاندارد و بی‌رویه باشد چالش‌هایی را ایجاد می‌کند. البته ما به عنوان مجریان و در واقع برگزارکنندگان و متخصصان این نوع تورهای طبیعت‌گردی به مخاطبان خود آموزش‌های لازم را ارائه می‌دهیم. در انجام هر تور طبیعت‌گردی، با هزینه خودمان بروشورهای اطلاعاتی از منطقه به گردشگران می‌دهیم و چگونگی رفتار با جوامع محلی را نیز به آنان آموزش می‌دهیم. البته طبیعت‌گردان دنبال یک چیز لوکس نیستند و به فرهنگ و جامعه بومی احترام می‌گذارند.

در کنار همه این‌ها به راهنمایان تور هم آموزش می‌دهیم. باید بگوییم که کار دوستانی که اینجا هستند - خانم احسانی، آقای اسلامی و بقیه دست‌اندرکاران که در زمینه آموزش کار می‌کنند - قابل تقدیر است اما ما عملاً تجربه کردیم راهنمایان در دوره‌هایی که می‌گذرانند آموزش لازم را نمی‌بینند

چرا که به هنگام کاربرد و استفاده از خدمات این گونه راهنمایان لازم است که خودمان یک دوره آموزشی برای آنان بگذاریم. به طور مثال راهنما هنوز مسلط نیست و اطلاعات کافی ندارد چادر را کجا بزند؛ یعنی یک چیزهای کاربردی، چیزهایی که عملاً استفاده می‌شود. حتی علاوه بر آن بروشورهایی که به مردم می‌دهیم برای خود راهنمایان هم در واقع شرح وظایف می‌نویسم. به عنوان مثال راهنمای طبیعت‌گرد باید نگاهش به آسمان باشد که فرض کنید اگر احتمال دهد که بارندگی در راه است باید عمل‌کردش را عوض کند و روش کارش را تغییر دهد.

برزگر: این نقص از محتوای دوره آموزشی است یا اینکه کسانی که این دوره‌ها را اجرا می‌کنند؟

احسانی: بیش از انجام ثبت نام و شروع دوره راهنمایان تور برای آنان جلسه توجیهی می‌گذاریم و برای متقاضیان توضیح می‌دهیم که در این دوره چه اتفاقی می‌افتد. حتی برای آنهایی که توضیح داده‌ایم مشخص می‌کنیم که شما قرار نیست با یک دوره ۲۲- ۲۳ ساعته تئوری و عملی راهنمای طبیعت‌گردی حرفه‌ای شوید بلکه هدف این دوره آشنایی با موضوعات مختلف مرتبط با طبیعت است یعنی راهنما در این دوره‌ها، جانورشناسی، روش کمپینگ و خیلی ساده و مختصر کمک‌های اولیه را آموزش می‌بیند و بعد از گذراندن این دوره‌ها راهنما باید وارد کار تجربی شود تا بتواند به راهنمای حرفه‌ای تبدیل شود. در انجمن آموزشگاه‌ها، در شورای آموزش کمیته ملی طبیعت‌گردی تغییراتی در دروس دادیم نیازهای آژانس‌ها را هم پرسیده‌ایم اما قرار نیست کسی با شرکت در این دوره‌ها تبدیل به یک راهنمای حرفه‌ای که کاملاً قابل اعتماد است شود و بتواند نیازهای آژانس‌ها را برآورده کند. ضمن اینکه - خانم نبی‌زاده هم اشاره کردند - توانایی‌های فردی هم مهم است، اینکه فرد مسئولیت‌پذیر، خوش‌بین، با مدیریت قوی و با اخلاق باشد. در شرایط بحرانی مشکل‌ساز نباشد و محیط را مدیریت کند. نیازهای مخاطب را بشناسد و خیلی چیزهای دیگر. خیلی از متقاضیان راهنمایان طبیعت‌گردی این خصوصیات را یک جا در خود ندارند.

اسلامی رئیس هیات مدیره انجمن موسسات و مراکز آموزشی میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ایران و مدیر عامل موسسه فرهنگی، آموزشی و خدمات جهانگردی صبای سحر

افسانه احسانی؛ عضو هیات مدیره جامعه راهنمایان تور و موسسه آوای طبیعت پایدار

به تعبیری که می‌گویند: آب دریا را اگر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید بنابراین یک کارگروه درست کردیم - خانم احسانی می‌دانند- کارها را خطی یا ماتریسی پیش نبردیم. در ابعاد مختلف رفتیم جلو یک جا به تعامل با دولت، یک جا ارتباط عرضی با خود دوستان مؤسساتمان یک جا با فراگیران و مخاطبینی که داریم. اگر بدانیم بازارهای هدف ما چه است و چه کار می‌خواهیم بکنیم این‌ها را همه با هم ببینیم به یک جمع‌بندی می‌رسیدیم.

برزگر: در حوزه طبیعت‌گردی چقدر این دانش وجود دارد؟

اسلامی: می‌دانید که این‌ها لازم و ملزوم همدیگر هستند و یک فرآیند به هم پیوسته است اصلاً نمی‌شود آموزش را تفکیک کرد. آموزش به این نیست که یک کلاس و ماژیک و تخته سفید باشد باید ببینیم این آموزش در کدام فرآیند است. ایجاد رفتار مطلوب به عنوان بزرگترین هدف آموزشی‌مان است.

برزگر: ما یک بحث آگاه‌سازی داریم و یک بحث آموزش که دولت متولی آگاه‌سازی است اما الان بحث‌مان آموزش و کسب مهارت‌های کارآمد است که بتواند نیازهای میزبان و میهمان را برطرف کند.

کارآمد برسیم و دوره‌های آموزشی تکمیلی و کارورزی برای راهنمایان گذاشته شود. (کوهنوردی یا هر چیزی دیگری) راهنما را موظف کنند که دوره‌های کارورزی بگذارند. البته از بحث کلی آموزش به یک بحث خاص که راهنمایان است ورود پیدا کردیم که البته بسیار مهم است ولی می‌خواهم باز به بحث کلی آموزش برگردم، خانم احسانی گفتند "مسئولانه" ما باید به توسعه پایدار کشورمان فکر کنیم، به گردشگران و میزبان‌های بومی که جوامع محلی کشورمان هستند آموزش‌های لازم داده شود که چگونه منابع و در واقع منابع طبیعی و منابع فرهنگی‌شان را به صورت یک دارایی نگاه و آن‌ها را حفظ کنند. به آن‌ها آموزش داده شود که زباله نریزند، شعار روی دیوار ننویسند، خانه‌ها را زیبا نگه دارند. در باغچه گل کاری کنند، حیوان‌شان را نکشند و ... از طرفی آموزش‌ها باید به روز شود، سمینارهای تخصصی و کلاس‌های آموزشی برگزار شود.

برزگر: به عنوان یک انجمن صنفی تخصصی نماینده بخش خصوصی که در کمیته ملی طبیعت‌گردی حضور دارید چقدر این مشکلات را به بحث گذاشته اید؟

اسلامی: آموزش یک امر وقت‌گیر است و بسیار حوصله می‌خواهد با اینکه زود می‌خواهم و خوب می‌خواهم اصلاً نمی‌شود. من سال ۷۱ شروع کردم و ۱۶-۱۷ سال است که به طور تخصصی در بحث آموزش کار می‌کنیم ببینید آموزش ما از **نداشتن یک استراتژی کلان و کلی رنج می‌برد.** از طرفی رسالت ما رسیدن به ایران ۱۴۰۴ است و هر کسی باید وظیفه خود را در کنار دیگران بداند بعد بیاییم محتواها را تنظیم کنیم ما به لحاظ اینکه هم دستی در دولت داشتیم و هم دستی در این طرف، همه این مسائل و مشکلات و آسیب‌هایی را که بررسی کردیم به یک جمع‌بندی رسیدیم که

ایجاد رفتار مطلوب به عنوان بزرگترین هدف آموزش‌مان است.

نبی زاده: از آموزش دو مطلب را طلب می‌کنیم، یکسان‌سازی و ایجاد رفتار مطلوب. یعنی در آموزش اول می‌گوییم این شغل چیست بعد این که این فرد به درد این شغل می‌خورد یا نه. ما باید نیم‌رخ روانی شاغل را با نیم‌رخ روانی شغل منطبق کنیم حال در طبیعت‌گردی راهنما از کوهستان، پوشش گیاهی و جانوران منطقه هم باید اطلاع داشته باشد بنابراین اول باید آن شغل را تعریف کرد.

برزگر: شاخصه‌های خاص و عام در آموزش طبیعت‌گردی چیست؟

از آموزش دو مطلب را طلب می‌کنیم، یکسان‌سازی و ایجاد رفتار مطلوب

اسلامی: بعضی‌ها مصادیق است. می‌گویند یک آدم کوتوله ۱۵۵ سانتی چاق نمی‌تواند طبیعت‌گرد باشد. بنابراین خصوصیات فیزیکی و قدرت بدنی در کنار کسب مهارت لازم و مهم است که بعد این مهارت هم یکسان باشد. یعنی اگر کسی که جزیره مینو رفته یا جنگل‌های حرای قشم یا به کوه سردشت رفته بدانند چه رفتاری باید با مخاطبین در آن تور انجام دهد و این هدف آموزشی ماست، حال در این هدف ممکن است دوره‌های مختلفی طراحی شود. بنابراین یک کارگروه تشکیل دادیم و طی یک سال گذشته برخی دروس را بازنگری کردیم که خانم احسانی هم در گروه بازنگری حضور داشتند و قرار است هر شش ماه یا سالانه بازنگری‌های مجدد داشته باشیم و به روز کار کنیم. با پرسپکتیو موجود که همه ایران باید به سمت توسعه گردشگری حرکت کند سعی داریم که جایگاه کاری و نقش خود را تعریف کنیم و اگر بخش دولتی کاری را که باید انجام نداد ما کارمان را انجام دهیم.

احسانی: از آنجایی که اکوتوریسم چند جانبه است نیاز به هماهنگی‌های بیشتر بین سازمانی دارد. از یک سو به بخش میراث فرهنگی و گردشگری و محیط زیست و از سوی دیگر با آژانس‌ها مسافرتی در ارتباط است یعنی این یک سیستم چند جانبه است و ما به عنوان کسانی که خون دل خوردیم با موانع زیادی در امر آموزش روبه‌رو هستیم. میراث فرهنگی ما را دعوت کرد تا در روز جهانی جنگل به مدارس برویم و در مورد طبیعت‌گردی برای بچه‌ها صحبت کنیم با اینکه نامه رسمی و دعوت‌نامه داشتیم ما را راه نمی‌دادند فقط می‌خواستیم ۱۰ دقیقه صحبت کنیم.

برزگر: با مشکلاتی که خانم نبی‌زاده فرمودند تا کنون در محتوای آموزشی در حوزه طبیعت‌گردی بازنگری صورت گرفته است؟

فرازانه نبی‌زاده، مدیر دفتر خدمات مسافرتی آفتاب کلوت

